

DIE KUSIETE IN AMOS 9:7

deur

DR. W. C. VAN WYK

Nog geen bevredigende verklaring is gegee waarom Amos in 9:7 in die vergelyking met Israel spesifiek die Kusiete gebruik nie: „Is julle nie vir My soos die kinders van Kus nie, o kinders van Israel? spreek die HERE. Het Ek Israel nie laat optrek uit Egipteland en die Filistyne uit Kaftor en die Arameërs uit Kir nie?”

Amos 9:7 is 'n retoriese vraag waarop die antwoord nie so voor die hand liggend is as wat origins met retoriese vrae die geval is nie. Amos kan hier nie so seker wees dat die antwoord op die vraag vir sy hoorders voor die hand liggend sal wees nie. Hy maak eintlik 'n stelling in vraagvorm waarmee hy poog om sy hoorders self tot 'n bevestigende antwoord op sy stelling te dwing. Daar is 'n angel in albei die hoofkomponente van hierdie dubbelvraag: Eerstens is Amos van oortuiging dat die Israëliete voor God geen voorrang het bo die Kusiete nie. Die volk daarteenoor glo dat hulle, omdat hulle uitverkies is uit al die geslagte van die aardbodem, voorrang het bo die ander volkere. Die verkiesing van Jahwe het vir hulle die voedingsbodem geword van hulle nasionale trots. Daar word gewoonlik gegis oor die rede waarom Amos spesifiek die Kusiete in die vergelyking gebruik. Uit Am. 9:7 self kan hierop geen direkte antwoord verkry word nie, want Amos gebruik dit as argument teen die volksoopvatting, en ons sou die antwoord op die vraag kan kry as ons die presiese intensie van Amos met hierdie argument kan vasstel. Die poging van MAAG om die eerste woord van die vers te skrap as sou dit uit die tweede stiche ingesluip het, waardeur die eerste stiche dan 'n stelling word gevolg deur 'n retoriese vraag, dra glad nie by, soos MAAG meen, tot die sinvolheid van die uitspraak nie. ¹⁾ Waarom die retoriese vraag in die tweede stiche noodwendig uit die eerste stiche (in stellingvorm omgesit) moet volg, is onverstaanbaar. Die twee retoriese vrae het twee verskillende antwoorde wat deeglik met mekaar verband hou. Die vrae kan ook die beste verklaar word uit 'n diskussie tussen

---

¹⁾ V. Maag, *Text, Wortschatz und Begriffswelt des Buches Amos*, Leiden 1951, p. 59 s. Hierdie oplossing(?) stel Maag weliswaar vragenderwys, sonder om dit in die teks en vertaling te volg.

die profeet en sy hoorders oor sy onheilsboodskap. Of dit volg op die aansegging van die oordeel soos dit uit die laaste visioen blyk (9:1-4)²⁾ of op ander onheilswoorde van Amos³⁾ kan nie spesifiek uitgemaak word nie. Die vraag veronderstel in elk geval heftige reaksie op Amos se gerigsboodskap, en het op sy beurt stellig nog heftiger reaksie uitgelok.⁴⁾

Wanneer Amos vra: „Is julle vir my nie soos die Kusiete nie, o kinders van Israel?” is die vraag geformuleer op grond van die teenwerping van Israel op sy gerigsboodskap: „Ons is beter as al die ander volkere van die aardbodem in die oë van God, daarom het Hy ons verkies”. Israel meen hulle het voorrang bo die ander volkere, en gevolglik gee Jahwe ook aan hulle voorkeurbehandeling bo die ander volkere. Daarom is dit onmoontlik dat Jahwe Israel aan die gerig sal prysgee. In hulle besef is Jahwe weinig meer as volksgod. Wanneer Amos vra: „Het Ek nie Israel laat optrek uit Egipteland en die Filistyne uit Kaftor en die Arameërs uit Kir nie?” is die vraag geformuleer op grond van die fundering van sy hoorders van hulle verkiesingsbesef: „Ons is immers deur Jahwe verkies, want Hy het ons uit Egipteland laat optrek. Dit kan nie sy wil wees dat ons ten gronde gaan nie”.

Waarom word die Kusiete in die vergelyking gebruik? Amos het 'n bepaalde doel voor oë gehad, die vermelding van die Kusiete moet juis die skerpte aan sy vraag gee. Dat Amos hier maar net een of ander volk buite Israel wou opnoem, kan ons nie aanneem nie. Die stilswye van sommige verklaarders⁵⁾ hieroor kan nie gemotiveer word nie. VAN GELDEREN meen Amos gryp hier na een van die uiteindes van die Noagitiese volkerewêreld soos Israel dit geken het (Gen. 10:6), na 'n volk wat etnologies ver van die Israeliete af staan. Hy wys daarop dat die Kusiete eers na die optrede van Amos op die voorgrond

---

2) L. H. K. Bleeker, *De Kleine Profeten, Hosea, Amos, Tekst en Uitleg* Groningen 1932, p. 119.

3) A. Weiser, *Das Buch der Zwölf Kleinen Propheten*, Altes Testament Deutsch, Göttingen³1959, p. 199, blyk dat hy as 'n fragment uit 'n grotere samehang sien, wat deur 'n ander hand as dié van die profeet hier geplaas is.

4) E. Auerbach, *Die grosse Überarbeitung der biblischen Bücher*, Vetus Testamentum Supplementum, I, Leiden 1953, p. 9, beskou Am. 9:5-14 as toevoeging. Dit is 'n onkritiese veralgemening. Daar bestaan geen rede om die egtheid van 9:7 te betwyfel nie.

5) So Weiser, A.T.D., p. 199; Th. H. Robinson, *Die Zwölf Kleinen Propheten*, Handbuch zum Alten Testament, Tübingen²1954, p. 106, se gebruik van die woorde „die Äthiopier im fernen Süden” impliseer dat die Kusiete vermeld is omdat hulle 'n verafgeleë volk is, maar hy sê dit nie uitdruklik nie.

tree in die wêreldgeskiedenis, toe onder koning Pianchi⁴⁾ die Kusitiese hegemonie oor Egipte 'n aanvang geneem het. Dit is egter nie onmoontlik dat Amos nog tydens sy optrede kon verneem het van die opkoms van die Kusiete nie, aangesien hy in die laaste gedeelte van die regering van Jerobeam II (786-746) opgetree het en die Kusitiese opperheerskappy van ongeveer 750-650 gestrek het.⁵⁾ Hoewel Amos se optrede waarskynlik van korte duur was⁶⁾ en die aanname dat 9:7 een van sy laaste uitsprake was (die posisie daarvan in die Amosboek maak dit moontlik) gevolglik nie veel verskil aan die argument maak nie, het die opkoms van die Kusiete reeds in die gesigsveld van Amos en sy hoorders gelê. Wat was dan die besondere rede waarom Amos uit al die moontlikhede van nasies op die wêreldtoneel die Kusiete vir die vergelyking met Israel uitgesonder het?

Het dit eenvoudig die funksie om — hierdie gevolgtrekking kan ook uit die invoeging van Israel in die volkerewêreld gemaak word — Israel in die volkerewêreld terug te stoot, vandaar ook die parallelisering van die uittog van Israel uit Egipte met dié van die Filistyne uit Kaftor en die Arameërs uit Kir?⁷⁾ Is 9:7 „a verse . . . in which 'Israel', stripped of her covenant privilege, was put on a par with other peoples“⁸⁾ Hierdeur word nie genoeg met die spesifieke vermelding van die Kusiete rekening gehou nie. Vir PROCKSCH bring 9:7 tot uitdrukking dat alle volke hulle oorsprong aan Jahwe te danke het, „Jahwe steht über der Weltgeschichte wie der Dichter über seinem Kunstwerk“. Op sigself het geen volk in sy oë voorkeur nie, „Israel, das sich durch seine Erwählung als vornehmstes Volk im Mittelpunkt der Erde vorkam, gilt ihm von Natur so viel wie die Kuschiten an ihrem Randgebiet“. ⁹⁾ Teenoor hierdie teenstelling van middeelpunt-randgebied dink LINDBLOM in navolging van MOWINCKEL dat Israel op grond van hulle afvalligheid vir Jahwe net soos die Kusiete geword het. ¹⁰⁾ Die vergelyking is dus gekies

⁴⁾ G. van Gelderen. *Het Boek Amos*, Kampen 1933, stel Pianchi se regeeringsduur op 743-714; vergelyk egter E. Otto. *Ägypten - der Weg des Pharaonenreiches* Stuttgart³1958. v. 226 ss. en die chronologiese tabel op p. 268. wat 751-716 aanpaa. Pianchi het egter nie heel aan die begin van sy regering sy gesag oor heel Egipte uitgebrei nie.

⁷⁾ C. F. Pfeiffer (red.), *The Biblical World*. Michigan 1966, p. 422; vir die datering van Jerobeam II volg ons Noth, *Geschichte Israels*, p. 217; J. Bright. *A History of Israel*, p. 238; Schmökel. *Geschichte des alten Vorderasiens*, Leiden 1956. verskil effens (783-743), kyk p. 300.

⁸⁾ Eissfeldt, *Einleitung*, p. 536.

⁹⁾ Wolff, *Amos*, p. 38.

¹⁰⁾ J. D. W. Watts. *Vision and Prophecy in Amos*, Leiden 1958, p. 80.

¹¹⁾ Procksch, *Theologie*, p. 168 s. Die verwysing na Gen. 2:11 moet seker 2:13 wees.

¹²⁾ Lindblom, *Prophecy*, p. 334, n. 92; S. Mowinckel, *He that cometh*, Oxford 1956, p. 132.

op grond van 'n ooreenkoms en nie op grond van 'n teenstelling nie. : die heidense karakter van die afvallige Israel. Maar waarom sou juis die Kusiete uit al die heidenvolkere vir die vergelyking gekies word? Hierdie vergelyking lewer ook geen bevredigende oplossing nie, ewemin as dié van CRAMER wat op 'n vertaling berus wat grammatikaal nie baie waarskynlik is nie : „Ists nicht so : wie die Kuschiten seid ihr gegen mich” in die betekenis van : „julle gedra julle soos die Kusiete jeens My”.¹³⁾ Dat die Kusiete besonder „heidens” was, is ons uit geen bron bekend nie.¹⁴⁾ Twee verdere redes vir die vermelding van die Kusiete is aangebied, naamlik (a) as 'n verafgeleë volk (die opvatting van PROCKSCH gaan in hierdie rigting)¹⁵⁾ en (b) as 'n volk wat vanweë sy swart huidskleur verag is en dikwels in slawerny verkoop is. Sowel SELLIN, BLEEKER asook VAN GELDEREN en meer resent HESCHEL dink aan die tweede moontlikheid as die waarskynlikste. Israel, in eie opinie die keur van die nasies, word op een lyn gestel „met het om zijn afkomst en huidkleur verachte volk der Aethiopiërs”.¹⁶⁾ HESCHEL meen dat die nasies wat hier vir vergelyking gebruik word (9:7), nie gekies word vanweë hulle mag of prestige nie, „but rather, nations which were despised and disliked. The colour of the Ethiopians is black, and in those days many of them were sold on the slave markets”.¹⁷⁾ Dat spesifiek die Kusiete die slawemarkte ten prooi geval het, verneem ons nêrens in die Ou Testament nie,¹⁸⁾ hoewel dit nie teen die moontlikheid daarvan spreek nie; maar geeneen van die verwysings wat ter stawing van die veragtelike huidskleur aangevoer word, gee die geringste aanleiding om te dink dat die Kusiet vanweë sy vel verag is nie. In Gen. 10:6 en Jer. 13:23 waarna SELLIN verwys, staan daar niks van nie; in Jer. 13:23 is daar wel besonderlik sprake van die vel van die Ethiopiërs, maar die feit dat dit hier in een asem gebruik word met die vlakke van 'n luiperd, toon duidelik dat hier van geen veragting

¹³⁾ Cramer, *Amos*, p. 46, met vergelyking aan Ob. vs. 11. Hos. 5:10 vir die vertaling van ke en I Kon. 10:23 vir dié van le („met betrekking tot”).

¹⁴⁾ R. S. Cripps, *A Critical and Exegetical Commentary on the Book of Amos*, ter plaatse, aangehaal deur Van Gelderen, *Amos*, p. 276.

¹⁵⁾ Sellin, *K.A.T.*, p. 268, oorweeg dit; Robinson, *H.A.T.*, p. 106 impliseer dit.

¹⁶⁾ Bleeker, *Tekst en Uitleg*, p. 120; Sellin, *K.A.T.*, p. 268; Van Gelderen, a.w., p. 275: „We zullen eer te denken hebben aan datgene wat voor minder glorieus gold: hunne zwarte huidskleur (Jer. 13:23) en het feit, dat ze dikwijls in slavernij werden verkocht”.

¹⁷⁾ A. J. Heschel, *The Prophets*, New York 1962, p. 33.

¹⁸⁾ Die eunuchEbed-meleg wat in Jer. 38 besonder gunstig geteken word, is ook Kusiet. Hand. 8:26v. is die eunuch hofdienaar van die koningin van Ethiopië self.

¹⁹⁾ Rudolph, *Jeremia*, *H.A.T.*, p. 90.

sprake kan wees nie. Die luiperd word tog nie as 'n veragte dier beskou omdat dit vlekke het nie? Jeremia wil daarop wys dat die sonde vir 'n mens tweede natuur kan word, soos die vel van die Kusiet en die vlekke van die luiperd van nature onveranderlik is. ¹⁹⁾

Die verset van Mirjam teen die Kusitiese vrou van Moses en die straf wat sy daarvoor van Jahwe ontvang, het nie betrekking op die velkleur van die vrou sodat Mirjam se melaatsheid die straf is op haar kleurdiskriminasie nie. Melaatsheid word gewoonlik beskryf as „soos sneeu” (Ex. 4:6, Num. 12:10, 2 Kon. 5:27). Waar die Bybel gewoonlik 'n verband lê tussen misdaad en straf (in hierdie geval in die vorm van 'n siekte), is dit vergesog om die verband in die kleur van die Kusitiese vrou en die kleur van die siekte te soek. Die straf lê stellig nie opgesluit in die kleur van die siekte nie, maar in die siekte self en die gevolge wat dit meebring. Wie melaats was, is uit die gemeenskap gesluit, en as die verband tussen die misdaad en straf in hierdie vertelling gesoek moet word, sal dit eerder daarin geleë wees dat Mirjam, omdat sy die vrou van Moses geen plek in die gemeenskap gun nie, deur melaatsheid self uit die gemeenskap gesluit word. Wat die grond van Mirjam se verset was, word nie gesê nie en een gissing is so onbewysbaar soos die ander. Sou dit heeltemal onmoontlik wees om die intuïtiewe afkeer wat moderne vroue sonder grondige rede dikwels teenoor geslagsgenote openbaar ook vir die geval onder bespreking te oorweeg? Dat Mirjam beswaar kon hê teen 'n tweede huwelik van Moses verdien oorweging, hoewel dit nêrens uitdruklik gesê word dat dit 'n tweede huwelik was nie. Dit kon ook moeilik verset wees teen die feit dat sy 'n nie-Hebreër en gevolglik heidens was, aangesien dit ook die geval met Sippora was. Die aanneemlikste verklaring vir die straf wat Jahwe haar opgelê het, was dat dit die gevolg was van haar verset teen die gesag van sy gesant Moses. ²⁰⁾

Die saamhang met Am. 9:7b is bepalend vir die verklaring van Am. 9:7a. Met hierdie uitgangspunt wil ons 'n nuwe verklaring bied vir die vermelding van die Kusiete in 9:7a. Am. 9:7 wil teenargument uit die geskiedenis wees vir 'n argument van sy hoorders wat eweneens op die geskiedenis gegrond is. Die sentrum van 9:7 word gevorm deur die verlossing van Israel uit Egipte. In Egipte is Israel in sy volksbestaan geknel, waarop Jahwe uit vrye genade Hom oor hulle ontferm het en hulle won-

---

²⁰⁾ Vergelyk Edelkoort, Numeri, Tekst en Uitleg, p. 126 ss.

derbaarlik uitgelei het. Wanneer Amos die Israeliete met die Kusiete vergelyk, het hy stellig in gedagte dat, net soos die Israeliete vanouds uit die greep van die wêreldmag Egipte bevry is, in sy dae 'n ander volk, die Kusiete, daarin geslaag het om hulle aan die verdrukkende greep van Egipte te ontworstel. Hierdie bevryding van die Kusiete van die heerskappy van Egipte is volgens die teosentriese, ja, Jahwe-sentriese opvatting van Amos, die werk van niemand anders nie as Jahwe self. Kan Israel vir sy voorrang hom dan beroep op die bevryding uit Egipte? Jahwe is dan in sy dae besig om die Kusiete van Egipte te bevry? Vloei daaruit dan nie voort dat die Kusiete die volk van die verkiesing is en aanspraak kan maak op die voorkeur-behandeling waarop Israel hom beroep nie? Hierdie aktualiteit van Amos se vraag, waarin hy die „jongste nuus” oor Egipte, 'n land en volk wat vanweë die Israelitiese verlede seker konstant in die belangstellingsveld gebly het, en die gebeure in Egipte wat op dié tydstip die gemoedere in Israel stellig gaande gemaak het, gebruik om op een lyn met die bevryding van Israel uit Egipte te plaas, gee aan sy argument besondere krag en skerpte. Histories is dit nie onwaarskynlik nie, en bowendien is 9:7b weer 'n bewys van die skerpe waarnemingsvermoë van Amos op die politieke terrein. Amos het die veranderinge en spanninge op die politieke toneel fyn dopgehou, sodat VON RAD opmerk: „Auch die wenigen Bezugnahmen auf Politisches reichen völlig hin, uns staunen zu lassen über die Wachsamkeit der Geschichtsbeobachtung des Amos. Wie präzise hat er die sogenannte „aramäische Wanderung” mit der ganz anderen der „Seevölker” koordiniert (Am. 9:7)!”²¹⁾ Albei hierdie bevolkingsverhuisings het saam met die intog van Israel in Kanaän inderdaad rondom die jaar 1200 v.C. plaasgevind, aldrie hierdie gebeure was ook van besondere belang vir die politieke verhoudings in Palstina. Amos se hoorders wil hulle verkiesingsbesef fundeer met 'n beroep op die uittog uit Egipte. Amos wys hulle daarop dat daar ook ander eksodus-volke in die geskiedenis was: die Filistyne het Jahwe uit Kaftor laat optrek en die Arameërs uit Kir. Soos Egipte nie die „Urheimat” van die Israeliete was nie, was Kreta (Kaftor) waarskynlik die laaste plek waar die Filistyne hulle bevind het op hulle tog na die Suid.²²⁾ Die ligging van Kir is nog nie met sekerheid vasgestel nie; Mesopotamië kom hiervoor

²¹⁾ Von Rad, *Theologie*, II, p. 143 s.

²²⁾ Weiser, *A.T.D.*, p. 200, n.l; Robinson, *H.A.T.*, p. 106, wys op die onsekerheid van die ligging van Kaftor en Kir. Kaftor is of Kreta of die Suidkus van Klein-Asië; Kir moet êrens in Mesopotamia gesoek word, sodat dit lyk of die Aramese volksverhuising dieselfde weg as die aartsvaders gevolg het.

in aanmerking.

So 'n historiese verklaring van die vermelding van die ander volkere in 9:7 laat reg aan al die voorbeelde wat in die vergelyking gebruik is, geskied. Die voorbeelde is met skerpe insig gekies rondom die tema van die bevryding en die uittoeg uit Egipte, juis dié tema wat vir die Israëliete die grond van hulle verkiesingsbewussyn was. Gemeenskaplik aan Israëliet en Kusiet is die vrywording uit die mag van Egipte; gemeenskaplik aan Israel en die Filistyne en Arameërs is die feit dat hulle almal eksodus-volke was. En vir Amos het al die gebeure die een ding gemeenskaplik: dat dit die hand van Jahwe was wat werksaam was, nie net in die geskiedenis van Israel nie, maar ook in die lotgevalle van die wêreldvolkere. Daarby kom, maar eers in die tweede plek en boonop toevallig, dat die mees antipatieke volkere uit Israel se omgewing genoem word. „The Philistines were the archenemies of Israel, and the Syrians continued to be a menace to the Northern Kingdom”.²³⁾ Tog moet ons die feit dat die gehate teenstanders van Israel genoem word, nie oorbeklemtoon nie. Waar verskillende stamme en volkere in beperkte gebied saamgedring word en aansprake op die land laat geld, kan nie verwag word dat dit baie vreedsaam daaraan toegaan nie. Met welke van die omwonende volkere was Israel werklik gedurende die verloop van hulle geskiedenis voortdurend op vriendskaplike voet?

Ons moet Am. 9:7 nie absoluut opvat nie, maar die polemiese situasie waarin dit uitgespreek is, in aanmerking neem. Amos bely Jahwe hier as die God van die geskiedenis, wat absolute wêreldgod is en ook die lotgevalle en geskiedenis van ander volkere (hetsy in positiewe of in negatiewe of selfs neutrale sin — vergelyk Am. 2:1-3 — vir Israel) lei en beskik. „Universal history is directed by Jahweh, even when that history has no direct connection with that of Israel”.²⁴⁾ Hy regeer nie net oor Israel, die volk wat Hy verkies het nie, maar ook oor ander volkere. Amos het die gevaar gesien dat die besondere verhouding tussen God en Israel vanselfsprekende sekerheid word in plaas dat dit steeds as genade en roeping gevoel word.²⁵⁾ Hy

---

²³⁾ Heschel. a.w., p. 33.

²⁴⁾ E. Jacob. *Theology of the Old Testament*. London 1958. p. 67, met verwysing na Am. 1:3-2:3; 9:7; Jes. 7:18, 8:7-10 en 10:4 ss. Vergelyk ook L. Rost. *Das Problem der Weltmacht in der Prophetie*, Th. L. Z. 90. 1965. Sp. 247.

²⁵⁾ Th. C. Vriezen. *Hoofdpijnen der Theologie van het Oude Testament*, Wageningen 1954, p. 143; Jacob, *Interpretation*, 1965, p. 49, „ . . . the primary and constant goal of prophetic preaching was to call the people to remain faithful to its vocation, to aid it to be . . . the people of the election”.

het die volksbesef beoordeel as 'n aantasting van die vryheid en soewereiniteit van God, waarby Hy 'n partyganger van die volk word, in volle lotsverbondenheid met die volk. Hy sien die geskiedenis nie vanuit die oogpunt van die volk nie, maar „von Gott her . . . der ihm als eine über allem Geschehen erhabenen waltenden persönlichen Macht offenbar geworden ist“. „ . . . er steht vor aller Geschichte und über ihr als der souveräne Herr. Seine Gewalt erstreckt sich auf die Geschicke aller Völker; die Geschichte der Feinde Israels dient ebenso seinem göttlichen Zielen wie die des Volkes Israel selbst. Und darum kann sie weder mit menschlichen Maßstäben gemessen noch menschlichen Zwecken dienstbar gemacht werden, die von der göttlichen Zwecksetzung der Geschichte absehen“. ²⁶⁾

So word die doel van 9:7 duidelik. Dit is nie 'n loëning van die verkiesing van Israel nie, maar 'n striemende woord om alle selfgenoegsaamheid by die volk te dood ²⁷⁾, om hulle te waarsku dat die verkiesing nie 'n heilswaARBorg is wat meganies uit die verlede vir die toekoms afgelees kan word nie. FEY het dit kernagtig uitgedruk: „Auch die Erwählungszusage Jahwes bleibt unverfügbar und lässt sich innerweltlich weder ablesen noch dingfest machen . . . Das ist die schärfste Absage an ein Volk, das sich auf sein Erwähltsein und damit auf eine menschliche Beschaffenheit beruft. Kontinuität der Erwählung wie ihre Aufhebung . . . werden hier konsequent in die freie Entscheidung Gottes verlegt“. ²⁸⁾

---

²⁶⁾ Weiser, A.T.D., p. 200.

²⁷⁾ De Groot-Hulst, *Macht en Wil*, p. 236; Jacob, *Interpretation*, 19, 1965, p. 53: „If Israel cease to be the 'available' people, it would at the same time cease to obey its destiny and would prepare its own destruction“.

²⁸⁾ R. Fey, *Amos und Jesaja*, Neukirchen-Vluyn 1963, p. 53.